

Mongolië: Hoe een van de meest dunbevolkte landen, ooit het grootste (aaneengesloten) rijk ter wereld had.

Ik als geschiedenisliefhebber kon maar geen genoeg krijgen van het indrukwekkende Romeinse Rijk of de enorme invloed van het Heilige Roomse Rijk. Op de middelbare school kwamen deze rijken uitgebreid aan bod in verschillende historische tijdvakken. Ook na mijn middelbare schooltijd bleef mijn interesse in geschiedenis groeien en begon ik mij steeds verder te verdiepen in verschillende culturen, religies en landen.

Daarbij kwam ik erachter dat de geschiedenislessen die ik had gevolgd voornamelijk gericht waren op de westerse wereld: Europa, Afrika en Noord- en Zuid-Amerika. Over grote beschavingen en rijken buiten deze gebieden werd vaak veel minder verteld. Zo stond er in mijn geschiedenisboeken bijvoorbeeld vrijwel niets over een van de grootste – misschien wel hét grootste – rijk dat ooit heeft bestaan: het Mongoolse Rijk onder leiding van Dzjengis Khan.

In dit artikel duiken we dieper in de geschiedenis van het Mongoolse Rijk. Hoe kon een groep nomadische stammen uit de Euraziatische steppe uitgroeien tot het grootste aaneengesloten wereldrijk uit de geschiedenis? Hoe kwam er uiteindelijk een einde aan dit machtige rijk? En hoe kan het dat het gebied waar ooit het centrum van dit enorme rijk lag, tegenwoordig slechts enkele miljoenen inwoners telt en het huidige Mongolië het dunst bevolkte onafhankelijke land ter wereld is?

Vlag Mongolië. Bron: wikipedia.org

Geografie Mongolië

Om te begrijpen hoe uniek het Mongoolse Rijk was, moeten we eerst kijken naar het huidige Mongolië. Het moderne Mongolië ligt ingeklemd tussen twee grote wereldmachten: Rusland in het noorden en China in het zuiden. Met een oppervlakte van ongeveer 1.564.000 km² is het een enorm land; ter vergelijking: Mongolië is ongeveer 40 keer groter dan Nederland.

Toch wonen er verrassend weinig mensen. Het land telt slechts iets meer dan 3 miljoen inwoners (volgens de volkstelling van 2020), waardoor Mongolië het dunst bevolkte onafhankelijke land ter wereld is. Dat roept natuurlijk de vraag op: hoe kan een land dat zo uitgestrekt is zo weinig inwoners hebben?

Ligging Mongolië op de wereldkaart. Bron: wegenwiki.nl

De belangrijkste verklaring ligt in de geografie en het klimaat. Een groot deel van Mongolië bestaat uit de uitgestrekte Mongoolse steppe, een gebied met weinig neerslag, extreme temperatuurverschillen en beperkte mogelijkheden voor landbouw. In de winter kunnen temperaturen dalen tot ver onder de -30 graden Celsius, terwijl de zomers juist droog en warm kunnen zijn. Hierdoor is het gebied historisch gezien moeilijk geschikt geweest voor grote stedelijke beschavingen zoals die ontstonden in vruchtbare gebieden als Mesopotamië, China of Europa.

In plaats daarvan ontwikkelden de bewoners van de steppe een nomadische levensstijl. Mongoolse stammen trokken met hun vee – zoals paarden, schapen, geiten en kamelen – door het landschap op zoek naar nieuwe weidegronden. Deze manier van leven zorgde ervoor

dat mensen verspreid over een enorm gebied leefden en er nooit grote steden ontstonden zoals in andere delen van de wereld.

Juist deze levensstijl maakte de Mongoolse volkeren echter ook bijzonder sterk. De bevolking was gewend aan het harde klimaat, kon zich snel verplaatsen en had uitstekende vaardigheden op het gebied van paardrijden en oorlogvoering. Eigenschappen die eeuwen later de basis zouden vormen voor de opkomst van een van de machtigste rijken uit de wereldgeschiedenis: het Mongoolse Rijk van Dzjengis Khan.

De Mongoliërs werden gedwongen tot een nomadisch bestaan, veelal zijn dit veeboeren die rondtrekken door het land met de welbekende gers (Mongoolse tenten).

Hedendaags word er nog geschat dat zo'n 1 miljoen mensen nog op deze nomadische wijze leven. Dit terwijl het land ook urbaniseert, dit gaat langzaam en enkel Ulaanbaatar voelt als een stad, hier wonen 1,5 miljoen mensen, dat is ongeveer de helft van de Mongoolse bevolking.

Een Mongoolse Ger (ook wel Yurt genoemd). Bron: mongolianz.com

Opkomst van het Mongoolse rijk

Het feit dat een aanzienlijk deel van de huidige Mongoolse bevolking nog steeds een nomadische levensstijl heeft, maakt de geschiedenis van het Mongoolse Rijk misschien nog indrukwekkender. Het lijkt op het eerste gezicht bijna onmogelijk dat een relatief kleine bevolking, verspreid over een gigantisch gebied en zonder grote steden of een centraal bestuur, kon uitgroeien tot het grootste aaneengesloten rijk uit de wereldgeschiedenis.

In theorie was Mongolië simpelweg een enorm stuk land op de Euraziatische plaat waar verschillende nomadische stammen leefden die vooral bezig waren met hun eigen overleving en onderlinge conflicten. Hoe kon juist uit deze verdeelde groepen zo'n machtig rijk ontstaan?

Daarvoor is één persoon verantwoordelijk: Dzjengis Khan, geboren als Temüjin. Hij wist iets voor elkaar te krijgen wat eeuwenlang onmogelijk leek: de verschillende Mongoolse nomadenstammen verenigen tot één gezamenlijk Mongools volk.

Temüjin bereikte dit door de traditionele stamstructuren te doorbreken. Waar macht vroeger vooral gebaseerd was op afkomst en familiebanden, keek hij vooral naar loyaliteit en vaardigheden. Soldaten die zich bewezen op het slagveld konden hoge posities binnen zijn leger krijgen, ongeacht uit welke stam zij afkomstig waren. Hierdoor ontstond een leger dat niet meer verdeeld was door oude rivaliteiten, maar samenwerkte onder één leider.

Ook de verdeling van rijkdom speelde hierbij een belangrijke rol. Dzjengis Khan zorgde ervoor dat de buit na veroveringen eerlijker werd verdeeld onder zijn volgelingen, waardoor gewone strijders direct profiteerden van hun loyaliteit aan hem. Dit maakte hem populair onder mensen die eerder weinig macht hadden binnen hun eigen stam.

Daarnaast probeerde Dzjengis Khan verdeeldheid op basis van religie en afkomst te verminderen. Het Mongoolse Rijk stond bekend om een relatief grote mate van religieuze tolerantie: verschillende geloven konden naast elkaar bestaan zolang zij loyaal waren aan het rijk. In een tijd waarin religieuze conflicten regelmatig tot oorlogen leidden, was dit een opvallend beleid.

Om orde te creëren binnen de nieuwe samenleving stelde hij ook strikte wetten in, de zogenaamde Yassa. Deze wetgeving moest de Mongoolse stammen disciplineren en bevatte onder andere regels tegen diefstal, verraad en verkrachting. Voor een samenleving die lange tijd bestond uit losse stammen met eigen regels, betekende dit een enorme verandering.

Door deze hervormingen veranderde Temüjin niet alleen de Mongoolse stammen, maar creëerde hij een volledig nieuwe politieke en militaire structuur. In 1206 werd hij tijdens een bijeenkomst van Mongoolse leiders uitgeroepen tot Dzjengis Khan, oftewel “Universele Heerser”. Vanaf dat moment begon de opmars van het Mongoolse Rijk.

Illustratie Dzungis Khan. Bron: wikipedia.org

Uitbreiding naar de piek

Daar bleef het echter niet bij. Nadat Dzungis Khan in 1206 de verschillende Mongoolse nomadenstammen had verenigd, richtte hij zijn aandacht al snel op gebieden buiten de Mongoolse steppe. Zijn doel was niet alleen het verenigen van de Mongolen, maar ook het uitbreiden van zijn macht en het creëren van een enorm rijk.

Zijn eerste buitenlandse campagnes vonden plaats in Noordwest-China, waar hij de Westelijke Xia-dynastie aanviel. Tussen 1205 en 1209 voerden de Mongolen meerdere veldtochten tegen dit rijk, totdat de Westelijke Xia zich uiteindelijk onderwierp aan de macht van Dzungis Khan.

Na deze overwinning richtte Khan zijn aandacht op de machtige Jin-dynastie in Noord-China. In 1211 begonnen de Mongolen een grote invasie tegen de Jin. Dankzij hun snelle cavalerie, militaire organisatie en tactieken wisten zij grote delen van het gebied te veroveren. Uiteindelijk namen de Mongolen in 1215 de hoofdstad Zhongdu (het huidige Beijing) in, waarmee een belangrijke overwinning werd behaald op een van de grootste machten van Oost-Azië.

Vervolgens verlegde Dzungis Khan zijn aandacht naar het westen. Vanaf 1219 tot 1221 voerde hij oorlog tegen het Kwarazmische Rijk, een van de machtigste staten van Centraal-Azië. Dit rijk omvatte grote delen

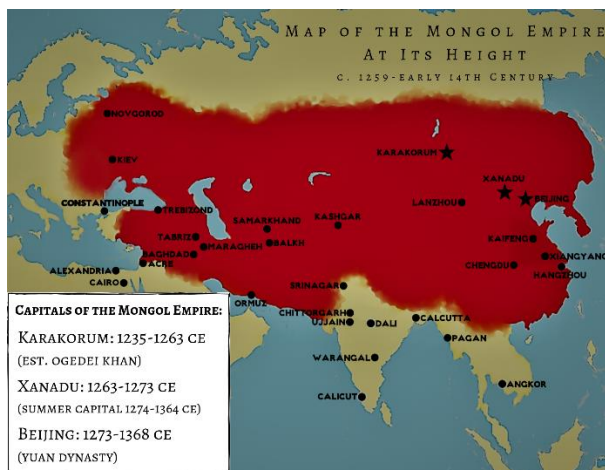
van het huidige Iran, Oezbekistan, Turkmenistan, Afghanistan, het zuiden en westen van Kazachstan, het westen van Tadzjikistan, het noordwesten van Kirgizië en het oosten van Azerbeidzjan.

De oorlog tegen de Kwarazmiërs begon nadat een Mongoolse handelsmissie en diplomatieke delegatie werd aangevallen door de heersers van het rijk. Dzjengis Khan reageerde met een enorme militaire campagne. De Mongolen vernietigden belangrijke steden zoals Otrar, Bucharra en Samarkand, waardoor het Kwarazmische Rijk volledig instortte.

Na deze overwinning kwam vrijwel heel Centraal-Azië onder Mongoolse controle te staan. Het rijk van Dzjengis Khan groeide in slechts enkele decennia uit van een verzameling nomadische stammen tot een wereldmacht die zich uitstreckte van China tot aan de grenzen van Europa.

Opvallend genoeg wisten slechts enkele grote gebieden buiten bereik van de Mongolen te blijven. India en het Arabisch Schiereiland werden nooit volledig onderdeel van het Mongoolse Rijk, mede door hun geografische omstandigheden, klimaat en de sterke lokale machten die daar aanwezig waren.

Toch was de basis gelegd voor een rijk dat na de dood van Dzjengis Khan nog verder zou uitbreiden en uiteindelijk het grootste aaneengesloten rijk in de geschiedenis zou worden.

Het Mongoolse rijk op zijn hoogtepunt in 1259. Bron: worldhistory.org

Maar zoals ook te zien is op de bovenstaande bron, bleef ook Oost-Europa niet gespaard door de Mongoolse expansie. Gebieden zoals delen van het huidige Rusland, Oekraïne, de Baltische staten, Belarus

en Hongarije probeerden weerstand te bieden tegen de Mongoolse legers, maar de militaire kracht van de Mongolen bleek te groot.

Onder leiding van Batu Khan, de kleinzoon van Dzijngis Khan, trokken de Mongolen in de 13e eeuw steeds verder Europa binnen. De Mongoolse legers maakten gebruik van hun uitzonderlijk snelle cavalerie, georganiseerde legereenheden en geavanceerde oorlogstactieken, waardoor veel Europese staten moeite hadden om effectief tegenstand te bieden. Zo werden onder andere de Russische vorstendommen zwaar getroffen en werden grote delen van Oost-Europa onder Mongoolse invloed gebracht.

De Mongoolse opmars richting West-Europa leek op dat moment nauwelijks te stoppen. Hongarije werd in 1241 zwaar verslagen tijdens de Slag bij Mohi, en ook Polen kreeg te maken met Mongoolse aanvallen. Het leek erop dat de Mongolen mogelijk nog verder richting Centraal- en West-Europa zouden trekken.

Toch kwam hier onverwacht een einde aan. In 1242 overleed de grootkhan Ögedei Khan, de opvolger van Dzijngis Khan en de hoogste leider van het Mongoolse Rijk. Volgens de Mongoolse traditie moesten de belangrijkste leiders terugkeren naar Mongolië om deel te nemen aan de verkiezing van een nieuwe grootkhan. Hierdoor trok Batu Khan zijn legers terug uit Europa.

Deze terugtrekking betekende dat West-Europa grotendeels gespaard bleef van een volledige Mongoolse invasie. De Mongolen hadden echter al een enorm gebied veroverd en controleerden op dat moment het grootste aaneengesloten rijk dat de wereld ooit had gezien.

De grootste bloeiperiode van het Mongoolse Rijk vond plaats tussen 1259 en 1368. In deze periode strekte het rijk zich uit van Oost-Azië tot aan Oost-Europa en omvatte het enorme delen van het huidige China, Rusland, Centraal-Azië en het Midden-Oosten. Het rijk bracht niet alleen militaire overheersing, maar zorgde ook voor een ongekende verbinding tussen verschillende werelddelen via de beroemde Zijderoute, waardoor handel, kennis en culturen zich sneller konden verspreiden dan ooit tevoren.

Werkwijze

Hoe waren Dzjengis Khan en zijn nakomelingen zo succesvol in het veroveren van enorme hoeveelheden land? Daar waren verschillende belangrijke redenen voor.

Een van de grootste voordelen van de Mongolen was hun uitzonderlijke beheersing van paarden. In het huidige Mongolië zijn er naar verluidt zelfs meer paarden dan mensen. Mongoolse kinderen leerden al op jonge leeftijd paardrijden, waardoor bijna iedere krijger een ervaren ruiter was. Hierdoor konden de Mongoolse legers enorme afstanden afleggen in een tempo dat voor veel andere volkeren onvoorstelbaar was.

Daarnaast beschikten de Mongoolse soldaten over zeer effectieve wapens, zoals de samengestelde boog. Deze boog had veel kracht en kon gemakkelijk vanaf een paard worden gebruikt. Hierdoor konden Mongoolse ruiters vijanden aanvallen terwijl ze mobiel bleven. Een bekende tactiek die de Mongolen gebruikten was de zogenoemde schijnvlucht. Hierbij deden de krijgers alsof ze zich terugtrokken en verslagen waren, waardoor de vijand hen achtervolgde. Op het moment dat de tegenstander ongeorganiseerd raakte, keerden de Mongolen terug en sloten ze hun vijanden in.

Toch was niet alleen de militaire strategie van Dzjengis Khan verantwoordelijk voor het succes. Ook zijn manier van regeren speelde een grote rol. Zo spaarde hij vaak steden die zich zonder strijd overgaven, terwijl steden die zich verzetten veel harder werden aangepakt. Hierdoor hadden tegenstanders soms een sterke reden om zich vrijwillig bij het Mongoolse Rijk aan te sluiten.

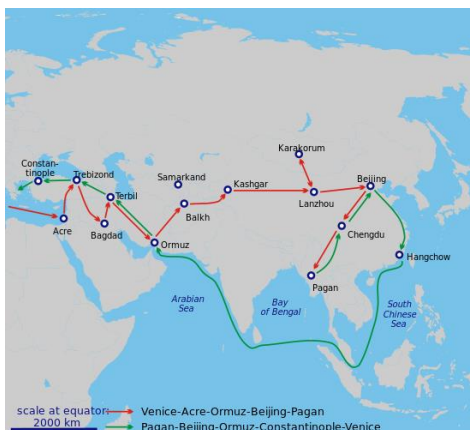
Ook op religieus gebied was het Mongoolse Rijk opvallend tolerant voor zijn tijd. Net zoals in Mongolië zelf kregen verschillende religies de vrijheid om hun geloof uit te oefenen. Daarnaast brak Dzjengis Khan met de traditionele stamstructuren: afkomst en adellijke status waren minder belangrijk. Een gewone soldaat kon op basis van loyaliteit en vaardigheden hoge posities binnen het leger bereiken.

Een andere belangrijke ontwikkeling was het Yam-systeem, een uitgebreid netwerk van paardenpoststations door het hele rijk. Hierdoor konden boodschappers snel grote afstanden afleggen en werd communicatie tussen de verschillende delen van het rijk veel eenvoudiger. Dit stimuleerde niet alleen het bestuur, maar ook de handel.

Dankzij deze combinatie van militaire innovatie, snelle communicatie, religieuze tolerantie en economische mogelijkheden werd het Mongoolse Rijk meer dan alleen een veroveringsrijk. De gebieden die onder Mongoolse controle kwamen te staan profiteerden ook van veiligere handelsroutes. Waar bepaalde handelsverbindingen eerder werden beperkt door conflicten tussen verschillende rijken, konden gebieden nu gemakkelijker met elkaar handelen. Zo konden landen aan de rand van Azië handel drijven met gebieden tot diep in Europa.

Het Mongoolse Rijk stond bekend om zijn harde veroveringen, maar voor veel onderdanen bracht de Mongoolse overheersing ook stabiliteit, economische groei en nieuwe verbindingen tussen verschillende culturen.

Het Yam systeem in werking. Bron: historyatthenet.com

De val

Zoals bij vrijwel ieder wereldrijk kon het succes van het Mongoolse Rijk niet eeuwig blijven duren. Hoewel het enorme gebied met verschillende culturen, religies en volkeren op papier een uitdaging leek, was dit uiteindelijk niet het grootste probleem voor de Mongolen. De grootste zwakte kwam vanuit de Mongoolse elite zelf.

Na de dood van de vierde grootkhan, Möngke Khan, in 1259 ontstond er een machtsstrijd tussen zijn broers Kublai Khan en Ariq Böke over wie de nieuwe leider van het Mongoolse Rijk moest worden. Deze strijd zorgde voor de eerste grote scheuren binnen het rijk en maakte duidelijk dat de eenheid van de Mongolen kwetsbaar was.

Uiteindelijk ontstonden er verschillende onafhankelijke Mongoolse staten binnen het voormalige rijk. Zo groeide in China de Yuan-dynastie, geleid door Kublai Khan. In Perzië ontstond het Il-kanaat, in Centraal-Azië het Kanaat van Chagatai en in Oost-Europa de Gouden Horde. Hoewel deze gebieden allemaal hun oorsprong hadden in het rijk van Dsjengis Khan, begonnen zij steeds meer hun eigen koers te varen.

Een belangrijke oorzaak hiervan was de assimilatie van de Mongoolse leiders met de gebieden die zij bestuurden. In Centraal-Azië bekeerden veel Mongoolse machthebbers zich bijvoorbeeld tot de islam, terwijl Kublai Khan zich steeds meer aanpaste aan de Chinese cultuur. Hij nam Chinese bestuurders op in zijn hofhouding en bouwde de Yuan-dynastie steeds meer op volgens Chinese tradities. Hierdoor werd de oorspronkelijke Mongoolse identiteit binnen de verschillende gebieden steeds minder sterk.

Na de dood van Kublai Khan in 1294 werd de situatie nog instabieler. Binnen het Mongoolse Rijk bestond namelijk geen duidelijke erfopvolgingsregel. Hierdoor ontstonden na het overlijden van een grootkhan vaak machtsstrijden tussen verschillende familieleden die allemaal aanspraak maakten op de troon.

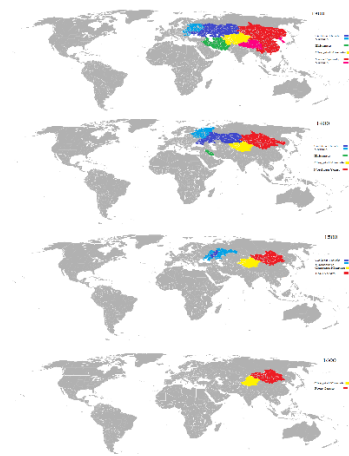
Kublai's oudste zoon Zhenjin was al in 1285 overleden, waardoor niet zijn directe opvolger maar zijn kleinzoon Temür Khan uiteindelijk de macht overnam. Toch betekende de dood van Kublai Khan een belangrijk keerpunt: de periode waarin het Mongoolse Rijk nog grotendeels als één geheel bestuurd werd, kwam hiermee definitief ten einde.

De versnippering werd in de daaropvolgende eeuwen steeds groter. Het definitieve einde van de Mongoolse macht in China kwam in 1368, toen de Chinese Ming-dynastie de Yuan-dynastie versloeg en de hoofdstad Khanbaliq (het huidige Beijing) heroverde. Dit betekende het einde van de Mongoolse heerschappij over China en wordt vaak gezien als een van de belangrijkste momenten in de val van het Mongoolse Rijk.

Toch verdwenen de Mongolen niet volledig uit de geschiedenis. Verschillende opvolgerstaten bleven nog lange tijd bestaan. De Gouden Horde bleef bijvoorbeeld tot ver in de 15e eeuw een belangrijke macht in Oost-Europa, vergelijkbaar met hoe het Byzantijnse Rijk na de val van het West-Romeinse Rijk nog eeuwen bleef voortbestaan.

Maar de tijd van één verenigd Mongools wereldrijk was voorbij. Het rijk dat ooit het grootste aaneengesloten rijk uit de wereldgeschiedenis was, viel uiteindelijk uiteen door interne verdeeldheid, opvolgingsproblemen en de steeds grotere invloed van de culturen die de Mongolen ooit hadden veroverd.

De opkomst en val van het Mongoolse rijk tussen 1300-1600. Bron:reddit.com

Conclusie

Het blijft bizar om over na te denken dat een rijk van deze omvang nauwelijks werd behandeld in mijn geschiedenisboeken. De grootte van het Mongoolse Rijk, de manier waarop Dsjengis Khan zijn macht opbouwde en de strategieën waarmee hij een versnipperd nomadenvolk wist te verenigen, zijn eigenlijk ongelooflijk indrukwekkend.

Lange tijd had ik het beeld dat Dsjengis Khan vooral een meedogenloze en gruwelijke veroveraar was. Hoewel zijn veroveringen zonder twijfel veel geweld en vernietiging met zich meebrachten, blijkt het beeld complexer te zijn. Zijn manier van besturen laat zien dat hij ook vernieuwend was voor zijn tijd. Religieuze vrijheid, kansen voor mensen zonder adellijke afkomst en een bestuur gebaseerd op loyaliteit en vaardigheden waren opvallende keuzes in een periode waarin afkomst vaak bepaalde hoeveel macht iemand kon krijgen.

Juist dat maakt Dzjengis Khan zo'n bijzondere historische figuur. Hij wist een samenleving die voornamelijk bestond uit losse nomadische stammen om te vormen tot een georganiseerde militaire en politieke macht. Dat een volk dat leefde op de uitgestrekte Mongoolse steppe uiteindelijk het grootste aaneengesloten rijk uit de wereldgeschiedenis kon creëren, is op zichzelf al bijna onvoorstelbaar.

Ook het huidige Mongolië blijft verbonden met deze geschiedenis. Ondanks dat het land tegenwoordig slechts ongeveer 3 miljoen inwoners heeft, wordt de nalatenschap van de Mongoolse ruiters nog altijd geëerd. Zo behoren paardrijden en traditioneel boogschieten tot de belangrijkste nationale sporten en spelen zij een grote rol in de Mongoolse identiteit.

Het verhaal van Mongolië laat zien dat de grootte van een bevolking niet bepaalt hoeveel invloed een volk kan hebben op de wereldgeschiedenis. Een relatief klein nomadenvolk wist eeuwen geleden een rijk te bouwen dat zich uitstreckte over twee continenten.

Dat maakt het des te opvallender dat dit onderwerp in veel geschiedenislessen weinig aandacht krijgt. De geschiedenis van het Mongoolse Rijk verdient een veel grotere plek in het onderwijs, omdat het een van de meest bijzondere voorbeelden is van hoe een samenleving de wereld kan veranderen.

Ben je nieuwsgierig geworden na dit artikel of wil je meer van dit soort unieke verhalen lezen? Neem dan een kijkje bij mijn andere artikelen op de site www.achterdewereldkaart.com

